

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

№4

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026 APREL

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, aprel.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

STRATEGIC INTEGRATION OF BUSINESS PLANNING AND FORECASTING IN INDUSTRIAL ENTERPRISES.....	11
Sharipov K.A., Ismatullayev T.R.	
ВКЛАД БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ В СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ МАХАЛЛЕЙ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН: МЕХАНИЗМЫ, ДИНАМИКА И СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ	21
Бабаназарова Гульзар Зиуатдиновна	
BUDJET TASHKILOTLARIDA XARAJATLARNI REJALASHTIRISH VA MOLIYAVIY NAZORATNI TASHKIL ETISH.....	27
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich	
FERMER XO'JALIKLARINI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA SUBSIDIYA AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH.....	32
Xakimov Zafar Ibragimovich	
IQTISODIY O'SISHGA ERISHISHDA DAVLAT INNOVATSION VA INVESTITSION SIYOSATINING O'RNI	38
Xaydarova Yorqinoy Asqar qizi	
QURILISH SANOATIDA KORXONALARNI MOLIYALASHTIRISHNING NAZARIY KONSEPSIYALARI VA ZAMONAVIY YONDASHUVLARI.....	44
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
ОСОБЕННОСТИ ВЫБОРА СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ МЕТАЛЛУРГИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА	50
Абдуллаева Матлуба Нематовна, Акбарова Муфаррах Мухитдиновна	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ КОМПЛЕКС-КОНТРОЛЯ В КОМПАНИЯХ С ГОСУДАРСТВЕННЫМ УЧАСТИЕМ В УЗБЕКИСТАНЕ	56
Халтурдиев Айтмурат Маратович	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING ICHKI BELGILARI	64
Saatova Lolaxon Ergashevna	
INNOVATSION YONDASHUVLAR ASOSIDA OZIQ-OVQAT KORXONALARIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISH MEKANIZMLARI	71
Pulatov Abdullo	
MAJBURIY IJRO ETISH CHORALARINI TAKOMILLASHTIRISH: MILLIY VA XORIJIY TAJRIBA.....	76
Axmedov Zafarjon Zokirjon	
МОДЕЛЬ ИНТЕГРИРОВАННОЙ СИСТЕМЫ ESG-ТРАНСФОРМАЦИИ И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ЕЁ РЕАЛИЗАЦИИ НА ПРЕДПРИЯТИИ ПО ПРОИЗВОДСТВУ ПОЛИМЕРНОЙ УПАКОВКИ	80
Ташпулатов Дильмурад Рустамович	
KORPORATIV KORXONALARDA KAPITALNI BUDJETLASHTIRISH JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	85
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
INNOVATSION MENEJMENTDA KOMMUNIKATSIYA VA TASHKILY MOSLASHUVCHANLIKNING ROLI: O'ZBEKISTON SHAROITI MISOLIDA	92
Atamatov Abdusalil Salomovich	
QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINING AHAMIYATI VA UNING SALOHİYATINI BELGILOVCHI OMILLAR	97
Qodirov Baxodir Tursunovich, To'rayev Qaxramon Zokirjonovich	

NAMANGAN VILOYATIDA AYOLLAR TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA TADBIRKORLIK MUHITINI BAHOLASH	103
Raximova Moxigul Isroiljonovna	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISH BILAN BOG'LIQ MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI	107
Davitova Shaxzoda Doniyor qizi	
ANALYSIS OF THE FORMATION OF MARKET DEMAND AND THE ESTABLISHMENT OF EQUILIBRIUM IN A MARKET ECONOMY	112
Kamilova Nargiza	
BO'LAJAK FIZIKA O'QITUVCHILARINI NANOTEXNOLOGIYA SOHASIDAGI BILIMLARNI TAQDIM ETISHGA VA O'QITISHGA TAYYORLASH METODIKASI	115
Sottarov Abdulvali Umirqulovich	
INTEGRATING AI INTO STRATEGIC MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	120
Uktamova Durdona Bakhtiyor qizi, Sultonali Umaraliyevich Mekhmonov	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA IJTIMOYIY HISOBOTLAR VA ULARNING AHAMIYATI	130
Sayfullayev Mexroj Sayfullayevich	
SANOAT KLASTERINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY JIHATLARI.....	135
Satvoldiyev Ulugbek Kamilovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TIJORAT BANKLARI LIKVIDLIGINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI	140
Yangiboev Rustam Berdiyrovich	
MINTAQA IQTISODIY O'SISH DRAYVERLARINI RIVOJLANTIRISHDA MOLIYAVIY XAVFLARNI BOSHQARISH MEKANIZMLARI.....	145
Turopova Nigora Xolmurod qizi	
ЭКОЛОГИЯ ТУРИСТА КАК МЕТОД СОЗДАНИЯ КОМФОРТНОЙ И УСТОЙЧИВОЙ СРЕДЫ ДЛЯ ПУТЕШЕСТВЕННИКОВ.....	149
Наурызбаев Алиакбар Рустамович	
BINO VA INSHOOTLARNI BARPO ETISHDA PREFABRIKATSIYALASHGAN HAMDA MODULLI QURILISH TIZIMLARINI AQLLI BOSHQARUV ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	152
Solijonov Javoxirmirzo Obidjon o'g'li	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA AKSIYADORLIK TIJORAT BANKLARIDA KORPORATIV BOSHQARUVNI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	163
Saidaxmedova Aida Mirzayevna	
O'ZBEKISTONDA KO'CHAT YETISHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI.....	169
Abdufarmonov Farrux Faxriddinovich	
O'ZBEKISTONDA EKSPORTGA YO'NALTIRILGAN QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI SIFATI VA XALQARO STANDARTLARGA MUVOFIQLIGI TAHLILI	174
Safarova Muxabbat Radjabovna	
TIJORAT BANKLARI DEPOZIT SIYOSATI VA DEPOZIT BAZASI DINAMIKASINING BANK LIKVIDLIGIGA TA'SIRI	178
Sulaymanov Samandarboy Adhambek o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ISLOMIY MOLIYANING BANK TIZIMIGA INTEGRATSIYASI: MUAMMOLAR, IMKONIYATLAR VA TRANSFORMATSIYA YO'NALISHLARI	186
Adilov Zuxriddin Marip o'g'li	
SAMARQAND VILOYATI SANOATINING HUDUDIY TARKIBINI TAKOMILLASHTIRISHNING AYRIM MASALALARI.....	190
Uralov Eliboy Omonovich	

DIVERSIFIKATSIYALASHUV ASOSIDA QURILISH TARMOG' I RIVOJLANISHINI KO'P OMILLI BOG'LANISHLAR ASOSIDA MODELLASHTIRISH.....	194
<i>Yembergenova Aynur Aydosbaevna</i>	
ЩЕБЕНОЧНО-МАСТИЧНЫЙ АСФАЛЬТОБЕТОН В КИТАЕ: СОСТАВ, СВОЙСТВА, ИННОВАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ.....	201
<i>Карабаев Абдужаббор Мелиевич, Занг Хайфей</i>	
TADBIRKORLIK FAOLIYATIDA SUBYEKTIV RISKNI SHAKLLANTIRUVCHI KOGNITIV OMILLAR VA ULARNI BOSHQARISH MEKANIZMLARI	205
<i>Abduxamid Abdumalikovich Bektemirov</i>	
HOMILADOR AYOLLAR UCHUN MAXSUS KIYIMLARNI LOYIHALASHDA ISTE'MOLCHILAR TALABLARINI O'RGANISH	211
<i>D.Sattarova, U.Vakhidova, D.Madiyarovna</i>	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLI DAROMADLARIGA TA'SIR ETUVCHI STATISTIK INDIKATORLAR TIZIMINING METODOLOGIK ASOSLARI VA ULARNING TAHLILYI IMKONIYATLARI	217
<i>Atayev Jaxongir Erkinovich</i>	
KICHIK BIZNES INVESTITSION KREDITLARINI TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN MOLIYALASHTIRISH.....	221
<i>M.O.Yuldoshova</i>	
HUDUDNING "YASHIL IQTISODIYOT" ASOSIDA RIVOJLANISHINI TADQIQ ETISH: KO'RSATKICHLAR TIZIMI VA BAHOLASH USULLARI	226
<i>Shomirzayev Abdug'affor Abdujabbor o'g'li</i>	
O'ZBEKISTONDA SUV XO'JALIGI TIZIMIDAGI QAYTA TIKLANUVCHI HAVZALAR	231
<i>To'rayev Rasul Nortojiyevich, Seytov Aybek Jumabayevich, Uteuliyev Niyatbay Uteuliyevich, Haydarova Roziya Davronovna</i>	
KORXONALAR IQTISODIY BARQARORLIGINING NAZARIY MODELLARI VA SINERGETIK YONDASHUV ASOSIDA BAHOLASH MEKANIZMLARI	236
<i>Iminova Nargizaxon Akramovna</i>	
TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIYA SIYOSATI VA QIMMATLI QOG'OZLAR PORTFELINI BOSHQARISH STRATEGIYALARI	241
<i>Abduvaliyev Sanjar Abdurahmonovich</i>	
PAHTA VA MEVA-SABZAVOT YETISHTIRUVCHI FERMERLARDA TAVAKKALCHILIK XULQ-ATVORINING QIYOSIY TAHLILI: ISTIQBOL NAZARIYASI ASOSIDA.....	249
<i>Tadjiyev Abdusame Abduhamidovich</i>	
ФОРМИРОВАНИЕ МАРКЕТИНГОВОЙ СТРАТЕГИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ.....	253
<i>Алиев Абдулазиз Исмаилович, Кахрамонова Азиза Шухрат кизи</i>	
QQS TIZIMI SAMARADORLIGINI XALQARO INDIKATORLAR ASOSIDA BAHOLASH	259
<i>Eshkarayev Bobir Chariyevich</i>	
QISHLOQ XO'JALIGIDA OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING INNOVATSION USULLARI	265
<i>Tadjimirzayev Anvar Abduvoxidovich, Batirova Raxima Abdujabborovna</i>	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKINI BOSHQARISH MEKANIZMINING AMALIY TAHLILLARI.....	273
<i>Hamroyev Sherzod Axtamovich</i>	
ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОГО СПРОСА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МЕТОДОВ МАШИННОГО ОБУЧЕНИЯ В РОЗНИЧНОЙ ТОРГОВЛЕ УЗБЕКИСТАНА.....	280
<i>Тен Марина Владимировна</i>	
O'ZBEKISTON SANOATIDA MAHALLIYLASHTIRISH DASTURLARINING IMPORT O'RNINI BOSISHDAGI SAMARADORLIGI TAHLILI	287
<i>Sobitova Ra'no Solidjonovna</i>	

NEFT-GAZ LOYIHALARIDA DAVLAT VA INVESTOR MANFAATLARINI MUVOFIQLASHTIRISHNING FISKAL-BOJXONA MEXANIZMLARI.....	290
Mansurov Obid Zaynidinovich	
QURILISH KORXONALARI FAOLIYAT SAMARADORLIGINI BAHOLASH INSTRUMENTLARI	296
Yahyoyev To'liqin Ismatulla o'g'li	
QASHQADARYO VILOYATIDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA TRANSPORT INFRATUZILMASINING TA'SIRI.....	300
Jahongir Ruziboyevich Qosimov, Narzullayeva Charos	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELINING SEKTORLAR KESIMIDAGI RISKLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	306
Norova Nozima Nabiyeвна	
AVTOMOBIL SANOATI KORXONALARIDA BREND STRATEGIYASINI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY MODELLARI.....	312
Boboyev L Kadruxja Djuraxodjayeвich	
HUDDUD EKSPORT SALOHİYATINI STATISTIK TADQIQ ETISHDA RCA INDEKSIDAN FOYDALANISH.....	318
Xurramov Ramazon Allayor o'g'li	
СОВРЕМЕННЫЕ КОНЦЕПЦИИ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ УПРАВЛЕНИЯ СТРАТЕГИЕЙ БРЕНДОВ В АВТОМОБИЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ	325
Бобоев Л Кадрухжа Джураходжаевич	
HUDDUDLARDA UY-JOY QURILISHI JARAYONINI TASHKIL ETISHNING QONUNIYATLARI VA TAMOIYILLARI.....	331
Usmanov Mirumar Abdulla o'g'li	
OYNALI FASAD TIZIMLARINI MONTAJ QILISHNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARI	339
Inamov Boxodir Nizamovich, Ozodxo'jayev G'aybulla Sherzodxo'ja o'g'li	
KLASSIK SHIFRLASH ALGORITMLARINING XUSUSIYATLARINI NEYRON TARMOQ ORQALI O'RGANISH.....	344
Davlatov Mirzo-Ulug'bek Bobir o'g'li, Allanov Orif Menglimuratovich, Turdibekov Baxtiyor Baxodir o'gli	
АЛГОРИТМ АДАПТАЦИИ ПАРАМЕТРОВ СИСТЕМ ИДЕНТИФИКАЦИИ ДИНАМИЧЕСКИХ ОБЪЕКТОВ.....	350
Сидиков Исамиддин Хакимович, Алимова Гулчехра Рахимжоновна, Ибрагимов Беғовот Шералиевич	
ELEKTRON HUKUMATNING BARQAROR RIVOJLANISHI: QOZOG'ISTON VA O'ZBEKISTON TAJRIBASINING QIYOSIY TAHLILI.....	355
Umarova Durdona Abdumannabovna	
UY-JOY FONDI BOSHQARUVINING TASHKILY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	360
Aminova Naima Umar qizi	
RAQAMLI IQTISODIYOT RIVOJI VA UNI TARTIBGA SOLISHDA MUVOZANATLI REGULYATIV SIYOSAT YURITISH.....	365
Davlatov Ulug'bek Baxodirovich	
HUDDUDIY SANOAT ISHLAB CHIQRISHNI INNOVATSION RIVOJLANTIRISH TENDENSIYALARI	370
Avliyaqulov Xudoyberdi	
O'ZBEKISTONDA AHOLINI UY-JOY BILAN TA'MINLASH DASTURLARIDA MAVJUD MUAMMOLAR.....	374
Xannarov Komiljon Karimovich	
DAVLAT FUQAROLIK XIZMATINING JOZIBADORLIGINI OSHIRISH VA DAVLAT FUQAROLIK XIZMATCHILARINI MOTIVATSİYALASHGA OID TEXNOLOGIYALAR.....	380
Bekmurodov Navruz Ergashevich	

FORECASTING AND PROMISING DIRECTIONS OF INNOVATIVE INDUSTRIAL AND INVESTMENT DEVELOPMENT IN THE KASHKADARYA REGION.....	393
Sattorov Shohruh	
ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПЫТАТЕЛЬНЫХ ЛАБОРАТОРИЙ НА ОСНОВЕ РАСШИРЕННОЙ РИСК-ОРИЕНТИРОВАННОЙ МОДЕЛИ С ВЕСОВЫМИ КОЭФФИЦИЕНТАМИ.....	400
Загидуллина Карина Рафаиловна	
РОЛЬ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ В РАЗВИТИИ ЖЕНСКОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА.....	405
Viktoriya Kan	
HUDUDLARDA SANOAT MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRISH JARAYONLARINI STATISTIK BAHOLASH.....	410
Nizomov Maxmud Minovarovich	
ЭФФЕКТИВНОСТЬ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ МЕТОДОЛОГИИ SWOT-АНАЛИЗА ПРИ ФОРМИРОВАНИИ КОРПОРАТИВНОЙ СТРАТЕГИИ.....	414
Махмудов Суннатжон Абдужаббор ўғли	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARI BOSHQARUVI STRATEGIYALARINI SAMARALI TASHKIL ETISH.....	419
Ubaydullayev Muhammadjon Abdusamad o'g'li	
TRANSFORMATSION YETAKCHILIK VA XODIMLARNING INNOVATSION XULQ-ATVORI: KORPORATIV TASHKILOTLARDA EMPIRIK TADQIQOT.....	423
Alimov Bobirjon	
EKSPORTBOP QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI QIYMAT ZANJIRIDA LOGISTIKA XARAJATLARINI OPTIMALLASHTIRISHNING IQTISODIY MEKANIZMLARI.....	432
Toxirov Shodibek Jo'ra o'g'li, G.M.Abdulxayeva	
ELEKTRON SAVDODA YASHIRIN IQTISODIY FAOLIYATNI QISQARTIRISHDA MOLIVAVIY NAZORAT MEKANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH.....	437
Iskandarova Munisa Hasan qizi	
MAMLAKAT INNOVATSION FAOLIGIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY OMILLARNING NAZARIY VA USLUBIY TAHLILI.....	441
Azimov Bobir Fattohevich	
O'ZBEKISTON MAHALLIY BYUDJETLARINING O'ZIGA XOSLIGI VA UNING DAROMAD MANBALARINI KUCHAYTIRISH MEKANIZMINING ROLINI OSHIRISH MASALALARI.....	445
Safarmurodova Marjona To'raqulovna	
DAVLAT OLIY TA'LIM MUASSALARIDA MOLIVAVIY MUSTAQILLIK SHAROITIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI TA'MINLASH VOSITALARI.....	450
Adizov Bobir Baxtiyorovich	
SIRKULAR IQTISODIYOT SOHASIDA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR VA ULARNI O'ZBEKISTON SHAROITIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI.....	457
Narzullayev Elmurod Shuxrat o'g'li	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA ETNOTURIZMNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI VA UNING IJTIMOY-IQTISODIY AHAMIYATI.....	462
Kunnazarova Orazxan	
YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA INVESTITSION FAOLLIK MEKANIZMI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY JIHATLARI.....	468
Asadova Shaxzoda Zabikhillo qizi	
MINTAQA IMIJI VA INVESTITSIYA OQIMLARI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....	472
Ibodullayev Dilshod Ibragimovich	
INSON KAPITALI BARQAROR RIVOJLANISH MANBAI SIFATIDA.....	480
Alimova Oydin Baxtiyorovna	

STUDYING THE FACTORS INFLUENCING INNOVATIVE APPROACHES TO REGIONAL EXPORT EFFICIENCY	486
Qurbanov Feruz Baxramovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIGA XORIJIY INVESTITSİYALAR JALB ETISH MEKANIZMLARI	491
Xakimov Akbar Anvarovich	
XORIJIY DAVLATLARDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB QUVVATLASHNING ILG'OR TAJRIBALARI VA ULARNI MAMLAKATIMIZDA QO'LLASH XUSUSIYATLARI	496
Rajapov Xayrulla Bekdurdiyevich, Atabayeva Mexribon Atabayevna	
ENHANCING LIQUIDITY MANAGEMENT EFFICIENCY IN JOINT-STOCK COMPANIES USING THE GEOMETRIC BROWNIAN MOTION (GBM) MODEL.....	503
Kurbonov Xayrilla	
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ УЗБЕКИСТАНА.....	508
Тажибаева Кызларгул Ажиниязовна	
YOSHLAR BANDLIGI VA JINOYATCHILIK O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIKNI TAHLIL QILISH (O'ZBEKISTON MISOLIDA).....	514
Xusniddinova Gulnoza Ulug'bek qizi	
ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА РАЗВИТИЯ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ	520
Зарекеев Ажинияз Абатович	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ МЕХАНИЗМОВ РАЗВИТИЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ	527
Некова Фатима Борисовна	
DAVLAT INVESTITSIYA SIYOSATINI MODERNIZATSIYA QILISH VA LOYIHALAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	533
Kenjaev Ikrom Ergashboevich	
BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHDA YASHIL INVESTITSİYALARNING XALQARO AHAMIYATI.....	536
Siddikov Anvarbek Mamasoliyevich	
“SANOAT 5.0 VA BIZNES JARAYONLARINI BOSHQARISHDA SUN'IY INTELLEKTNI QO'LLASH IMKONIYATLARI”	540
Lutpidinov Shuxrat Zakirdjanovich	
REINVENTING MANAGEMENT SYSTEMS TO DRIVE EFFICIENCY IN INDUSTRIAL ENTERPRISES.....	545
Kodirov Bekzod Khomidjonovich	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN MOLIYAVIY INVESTITSİYALARNI JALB QILISH SHAKLLARI.....	549
Primova Dilafuz To'liqinovna	
TO'QIMACHILIK SANOATINING MILLIY IQTISODIYOTDA TUTGAN O'RNI, O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	556
Shoyimov Adiz Sadredinovich	
ISHLAB CHIQARISH KLASTERLARINING HUDUDIY INNOVATSION RIVOJLANISHGA TA'SIRINI BAHOLASH.....	564
Turaeva Nargiza Rustamovna	
SAMARQAND VILOYATIDAGI HUDUDIY OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA RESURS SALOHİYATINI INTEGRATSİYALASHGAN BAHOLASH METODLARI TAHLILI.....	570
Meliboyev Ibrohim	
VIDEO-ANALITIKA ASOSIDA YONG'IN XAVFSIZLIK TIZIMLARINI AVTOMATLASHTIRISHNING TAKOMILLASHTIRILGAN YONDASHUVLARI	575
Shermuhhammad Mo'minov, Tojimirzayeva Xayrixon Abdushukur qizi	

DEVELOPMENT OF «GREEN» AGRICULTURAL SERVICES IN THE CONTEXT OF THE DIGITAL ECONOMY DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN	580
Mirzaev Kulmamat Djanzakovich	
NAMANGAN VILOYATIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHALARINING HUDUDIIY IXTISOSLASHUV DARAJASI	586
Tohirov Jahongir Muzaffar o'g'li	
ELEKTR TA'MINOTIDAGI UZILISHLAR TUFAYLI YUZAGA KELADIGAN BEVOSITA VA BILVOSITA IQTISODIY YO'QOTISHLARNI HISOBLASH METODOLOGIYASI.....	593
Oltiboyeva Feruza Ulug'bek qizi	
QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSION TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI VA UNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	598
Matrasulov Baxodir Erbutayevich	
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ НАЛОГОВОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ 3.0: ПЕРЕХОД К ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫМ НАЛОГОВЫМ СИСТЕМАМ В УЗБЕКИСТАНЕ И СТРАНАХ СНГ	604
Дамир Рустамович Абдулов	
KICHIK BIZNES RIVOJLANISHIGA HUDUDIIY SALOHIIYAT TA'SIRINI BAHOLASH METODOLOGIYASI VA MAHALLIIY BOSHQARUV MEXANIZMLARINING INTEGRATSIYALASHGAN TAHLILI.....	609
Ubaydullayev Akmal Tulkinboyevich	
AVTONOM ROBOTLASHGAN TIZIMLARNI RIVOJLANTIRISH UCHUN HARAkatNI QAYD ETISH MA'LUMOTLARIGA ASOSLANGAN RAQAMLI EGIZAK PLATFORMASI	614
Fazluddin Xusnuddinov Zuxruddin o'g'li, Jamshid Inoyatxodjayev Shuxratullayevich, Jasurxo'ja Xolxo'jayev Muxtor o'g'li	
HUDUDIIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA KICHIK BIZNESNING O'RNI: NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA.....	620
Jo'rayev Ilhomjon Kamolidinovich	
IPO O'TKAZISH BOSQICHLARI: XALQARO ILMIY ADABIYOTLAR ASOSIDAGI TAHLIL VA O'ZBEKISTON UCHUN XULOSALAR	626
Sabirova Nozima Normat qizi	
YASHIL OBLIGATSIYALAR BOZORINI RIVOJLANTIRISHNING XALQARO TAJRIBASI VA O'ZBEKISTONDA AMALIYOTGA JORIY ETISH ISTIQBOLLARI	630
Meliqo'ziyeva Dilrabo Muxitdin qizi	
A CROSS-SECTIONAL ANALYSIS OF GLOBALIZATION, EDUCATION, AND TECHNOLOGY'S IMPACT ON IQ LEVELS ACROSS 63 COUNTRIES WORLDWIDE	635
Bahodirova Durdonaxon Tolib kizi, Abdullaxonova Dinora Xursandbek qizi	
DAVLAT BOSHQARUVIDA INVESTITSIYALARNI BOSHQARISHNING TASHKILIIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR VA ULARDAN FOYDALANISH YO'LLARI.....	641
Zavkiddinov Bobur Botirovich	
ANALYTICAL MODELING AND MATLAB-BASED SIMULATION OF A LINEAR ELECTROMAGNETIC ENERGY HARVESTER WITH A TOROIDAL MAGNETIC CORE	645
Abdullayev Mahmudjon Muhammedovich, Sobirov Shohjaxon G'anijon o'g'li	
JAHON NEFT-GAZ KOMPANIYALARINING MOLIIYAVIIY STRATEGIYALARI	655
Ergashev Muhibbek Aslam o'g'li	
MINTAQAVIIY TURIZM SOHASIDA MALAKALI KADRLAR TAYYORLASH KLASTERLARINI JORIY QILISH MEXANIZMLARI	662
Raxmatov Adxam Itolmasovich	
TIJORAT BANKLARIDA ZAMONAVIIY TO'LOV TIZIMLARINI JORIY ETISH BILAN BOG'LIQ MUAMMOLAR.....	670
Abdusamatov Mamayusup Qulmonovich	
INVESTITSIYALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING O'RNI	677
Pirmatova Farangiz Ma'rufjonovna	

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТИ АКТИВОВ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ	681
Г. Ч. Джавлиев	
TABIY POLIMER ASOSIDA ISHLAB CHIQILGAN BIO-MEMBRANALAR YORDAMIDA ICHIMLIK SUVINI TOZALASHNING ENERGIYA TEJAMKOR USULLARINI YARATISH	685
Ayubova Indiraxon Xamidovna, Ungarova Sohiba Isomiddinovna	
AKSIZ SOLIG'I MA'MURIYATCHILIGI TADBIRLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	689
Nazarova Rushana Ravshan qizi	
SSIQLIKAKKUMULYATORIDA FAZAVIY O'ZGARUVCHI MATERIALNI HISOBLASH GIDRODINAMIKASI USULLARIDAN FOYDALANIB MODELLASHTIRISH ORQALI TADQIQ QILISH	694
Mirzayev Mirfayz Salimovich, Hikmatov Behzod Amonovich, Sharifova Madina Sherali qizi	
BEVOSITA VA BILVOSITA SOLIQQA TORTISHNI EVOLYUTSION SHAKLLANISHINING NAZARIY VA HUQUQIY TAKOMILLASHUVI	700
Qodirov Bahodir Qudratovich	

BEVOSITA VA BILVOSITA SOLIQQA TORTISHNI EVOLYUTSION SHAKLLANISHINING NAZARIY VA HUQUQIY TAKOMILLASHUVI

Qodirov Bahodir Qudratovich

Termiz davlat universiteti

“Moliya” kafedrası dotsenti, iqtisodiyot fanlari nomzodi

email:bakhodirkodirov07021968@gmail.com

Orcid: 0009-0002-1637-718X

Annotatsiya. Maqolada bevosita va bilvosita soliqqa tortishning tarixiy- evolyutsion shakllanishi, mazmun-mohiyati, amaliy va xususiy jihatlarini tahlil qilingan. Muallif bugungi kunda shakllangan bevosita va bilvosita soliqlarning iqtisodiy mohiyatini va o'ziga xos xususiyatlarini to'liqroq ochib bergan ta'rifini keltirib, mazkur soliq guruhlarini soliq solish obyekti va bazasining tarkibi yuzasidan tahliliy mulohazalar bergan. Soliq to'lovchilarning moliyaviy faoliyatiga bevosita va bilvosita soliqlarning ta'sir darajalari ko'rsatilgan. Tadqiqot tizimli va institutsional yondashuvlar tamoyillariga, shuningdek, qiyosiy tahlil, iqtisodiy va matematik modellarga asoslanadi. Muallif mavjud bevosita va bilvosita soliq solish mexanizmidagi muammolarni fiskallik va rag'batlantiruvchilik ta'siri nuqtai nazaridan baholagan. Maqola bevosita va bilvosita soliqqa tortishning kontseptual asosini yoritishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Soliq tizimi, bevosita va bilvosita soliqlar, resursga oid soliqlar, bevosita soliqqa tortish, bilvosita soliqqa tortish, soliq mexanizmi, soliq obyekti, soliq bazasi, soliq to'lovchilar, global iqtisodiyot, erkin bozor iqtisodiyoti.

Abstract. The article analyzes the historical and evolutionary formation, essence, practical and specific aspects of direct and indirect taxation. The author provides a definition that more fully reveals the economic essence and characteristics of direct and indirect taxes formed today, and presents analytical considerations on the composition of the object and base of taxation of these tax groups. The degree of influence of direct and indirect taxes on the financial activities of taxpayers is shown. The study is based on the principles of a systems and institutional approach, as well as comparative analysis, economic and mathematical models. The author assesses the problems in the existing mechanism of direct and indirect taxation in terms of fiscal and stimulating impact. The article aims to highlight the conceptual foundations of direct and indirect taxation.

Keywords: Tax system, direct and indirect taxes, resource taxes, direct taxation, indirect taxation, tax mechanism, tax object, tax base, taxpayers, global economy, free market economy.

Аннотация. В статье анализируются историко-эволюционное формирование, сущность, практические и частные аспекты прямого и косвенного налогообложения. Автор приводит определение, более полно раскрывающее экономическую сущность и особенности сформировавшихся сегодня прямых и косвенных налогов, и дает аналитические соображения о составе объекта и базы налогообложения этих налоговых групп. Указаны степени влияния прямых и косвенных налогов на финансовую деятельность налогоплательщиков. Исследование основано на принципах системного и институционального подходов, а также на сравнительном анализе, экономических и математических моделях. Автор оценивает проблемы в существующем механизме прямого и косвенного налогообложения с точки зрения фискального и стимулирующего воздействия. Статья направлена на освещение концептуальной основы прямого и косвенного налогообложения.

Ключевые слова: Налоговая система, прямые и косвенные налоги, ресурсные налоги, прямое налогообложение, косвенное налогообложение, налоговый механизм, объект налогообложения, налоговая база, налогоплательщики, глобальная экономика, свободная рыночная экономика.

KIRISH

Tarixiy rivojlanish bosqichlarida dunyo mamlakatlarining o'zaro siyosiy-iqtisodiy munosabatlarini shakllanib borishi jarayonida davlat va jamiyat manfaatlarini ko'zlangan iqtisodiy taraqqiyot strategiyasi belgilanadi. Bu jarayonda eng avvalo shu maqsadda yo'naltirilgan moliya-soliq munosabatlari yuzaga kelgan. Mamlakatlarda qaror topgan va rivojlanib borayotgan tovar-pul munosabatlarida davlatning iqtisodiy manfaatlarini ta'minlash, shu jumladan davlatning amal qilishi va mustahkamlanishi uchun zarur bo'lgan moliyaviy mablag'larni davlat g'aznasiga jamg'arish maqsadida bevosita va bilvosita soliqqa tortish mexanizmlari shakllanib borgan. Albatta, ko'pgina mamlakatlarda moliya-soliq munosabatlari takomillashib borgan sari, davlat o'z faoliyatini mustahkamlash va iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlash maqsadida tovarlar ishlab chiqaruvchi, ish va xizmatlar ko'rsatuvchi yuridik va jismoniy shaxslarning tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantiruvchi oqilona soliqqa tortish mexanizmlarini qaror toptirishga harakat qiladi. Bu maqsadlarga binoan ham tadbirkorlikni rag'batlantiruvchi, ham byudjetga kerakli mablag'larni to'plovchi bevosita va bilvosita soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish islohotlari eng ustuvor strategik loyihalarning mazmun mohiyatini tashkil etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Yevropa mamlakatlarida soliq muammolarini hal etishga oid dastlabki nazariy qarashlar U.Pettining "Soliqlar va tolovlar to'g'risida qissa" (1662), "Donishmandlar so'zi" (1664), "Siyosiy matematika" (1676) kabi asarlarida bayon etilgan bo'lib, bu asarlarda davlat g'aznasiga qanday qilib ko'proq soliq yig'ish kerakligi, ya'ni soliqlarning fiskal funksiyasi masalasi bo'yicha iqtisodiy qarashlar va nazariyalar ifodalangan. V.Pettining asarlarida soliqlarni farqli belgilariga ko'ra guruhlash orqali o'rganishga harakat qilingan [1].

Shotlandiyalik iqtisodchi olim A.Smit (1723-1790) daromadlar faqat yerdan emas, balki kapital va mehnatdan ham vujudga kelishi mumkinligini ta'kidlagan. A.Smit tadbirkorlikdan va mehnatdan olinadigan daromadlardan undiriladigan soliqlarni bevosita soliqlarga, harajatlarga qo'yiladigan soliqlarni bilvosita soliqlarga ajratgan [2].

Rossiyalik V.Frolova boshchiligidagi bir guruh olimlar soliqlarni bevosita va bilvosita soliqlar guruhiga tasniflanishiga qo'shilmaydilar. Ularning fikricha, «soliqlarning bevosita va bilvosita soliqlarga guruhlanishi faqat soliq nazariyasining qadimiy bosqichlariga xosdir» [3]. V.Frolova boshchiligidagi olimlarning fikriga ko'ra, soliq tizimi mulkiy soliqlar, alohida faoliyat turlariga qo'llaniladigan soliqlar va iqtisodiy faoliyatni nazorat qiluvchi soliqlar guruhiga bo'linadi. Soliq tizimining bunday tasniflanishiga biz mutlaqo qo'shilmagan holda, ularning bevosita va bilvosita soliqlar tarzida guruhlanishi nazariy jihatdan soliqlarning iqtisodiy mohiyatini to'laqonli yoritib beradi, deb hisoblaymiz.

Rus iqtisodchisi V.G.Panskov "soliqlarning bevosita va bilvosita soliqlarga bo'linishini ko'rsatib, bevosita soliqlarni korxonalar va jismoniy shaxslar to'laydi, bilvosita soliqlarni faqat xaridor shaxslar to'laydi" degan [4].

O'zbek olimlaridan Sh.To'raevning xulosasiga ko'ra, "bevosita soliqqa tortish tizimining samaradorligi nafaqat davlat budjetiga tushayotgan soliq to'lovlarining umumiy summasi bilan, balki soliqlarni undirish bilan bog'liq chora-tadbirlarga ketadigan umumiy sarf-xarajatlar miqdori bilan ham belgilanadi" [5]. Fikrimizcha bu fikrlar o'rinli bo'lib, bevosita soliq solishning muhim jihatlari ifodalagan.

A.Islamkulov o'z izlanishlarida: "...bevosita va bilvosita soliqqa tortishni optimallashtirish, foyda va daromadlardan soliq undirishni takomillashtirgan holda, tadbirkorlikni rivojlantirish, korxonalar moliyaviy faoliyatini mustahkamlash va soliqqa tortiladigan daromadlarni kengaytirish hamda bevosita soliqlar tushumining o'sishiga erishish zarur" [6], – deb xulosa chiqargan.

Umuman olganda, shu vaqtgacha yuzaga kelgan bevosita va bilvosita soliqqa tortish nazariyalari zamonaviy nazariyalarining shakllanishiga xizmat qildi. XX asrga kelib Keynischilik va noklassik nazariyalar paydo bo'ldi va bu nazariyalar ham bevosita va bilvosita soliqqa tortish nazariyasiga salmoqli hissa qo'shdi. Mazkur nazariyalar asosida - soliqqa tortishning chegarasi nazariyasi, Laffer egri chizig'i, optimal soliqqa tortish nazariyasi, bevosita va bilvosita soliqlar nisbati nazariyasi, yagona soliqqa tortish nazariyasi, progressiv va proporsional soliqqa tortish nazariyasi va boshqa soliqqa tortishning istiqbolli nazariyalari vujudga keldi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada bevosita va bilvosita soliqlarning tarixiy shakllanish evolyutsiyasi, soliq tizimining bevosita va bilvosita soliqlar asosida tasniflanishi, bevosita va bilvosita soliqlarning mazmun-mohiyati, nazariy va amaliy jihatlari hamda xususiyatlarini hisobga olgan holda soliqqa tortish metodologiyasining nazariy va amaliy tahlili keltirilgan. Tadqiqot tizimlar va institutsional yondashuvlar tamoyillariga, shuningdek, qiyosiy tahlil, iqtisodiy va matematik modellashtirishga asoslanadi.

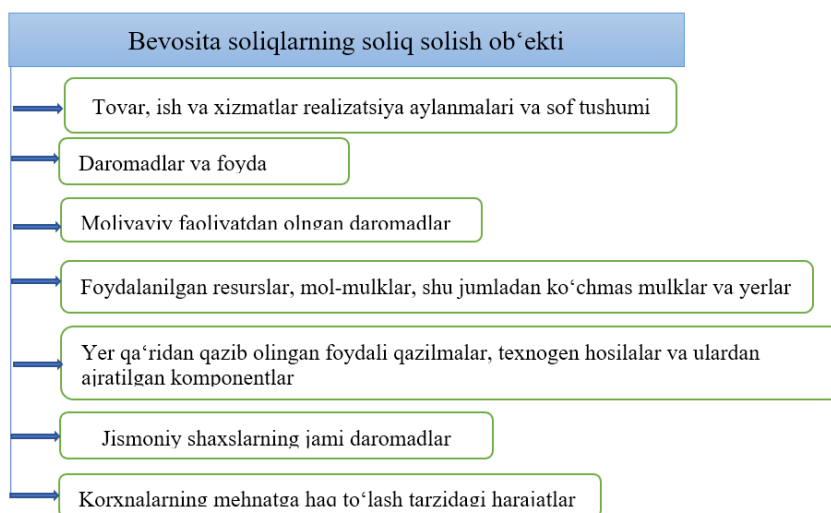
TAHLIL VA NATIJALAR

Soliqlar tizimi nazariy jihatdan bevosita va bilvosita soliqlar tarzida tasniflansa-da, lekin hozirgi vaqtda Moliya vazirligi va Davlat soliq qo'mitasi amaliyotida soliq tushumlari 3 ta guruhga, ya'ni bevosita soliqlar, bilvosita soliqlar va resurs soliqlariga ajratilgan holda jamlash va baholash shakllangan. Shu boisdan, bir qator olimlar tomonidan olib borilgan ilmiy tadqiqot ishlarida budjetning tarkibi tahlil qilinganda, soliq tushumlarini bevosita soliqlar, bilvosita soliqlar va resursga oid soliqlar tarkibida baholashgan. Nazarimizda, bunday guruhlash nazariy va ilmiy asosga ega emas. Bizning fikrimizcha, soliq tushumlarini yuqorida qayd qilingan 3ta guruhga ajratgan holda yalpi ichki mahsulotda va byudjet daromadlarida tutgan o'rnini belgilash va baholash bevosita va bilvosita soliqlarning iqtisodiy mohiyatiga mos kelmaydi, chalkashlikka va nazariy xatolikka olib keladi.

Soliqlar tizimini nafaqat nazariy va ilmiy, balki amaliy jihatdan ham bevosita va bilvosita soliqlarga guruhlash asosida ular bo'yicha tushumlarni rejalashtirish, hisobini yuritish va tadqiqot ishlanmalarini amalga oshirish mantiqan va ilmiylik nuqtai nazaridan to'g'ri, deb hisoblaymiz. Chunki resurs soliqlari tabiiy resurslar va mulklardan foydalanganlik uchun belgilansa-da, lekin soliq to'lovchining daromadi yoki foydasidan bevosita undirilganligi va moliyaviy faoliyatga bevosita ta'sir qilganligi bois, ularni bevosita soliqlar tarkibiga kiritish nazariy va ilmiy jihatdan to'g'ri bo'ladi.

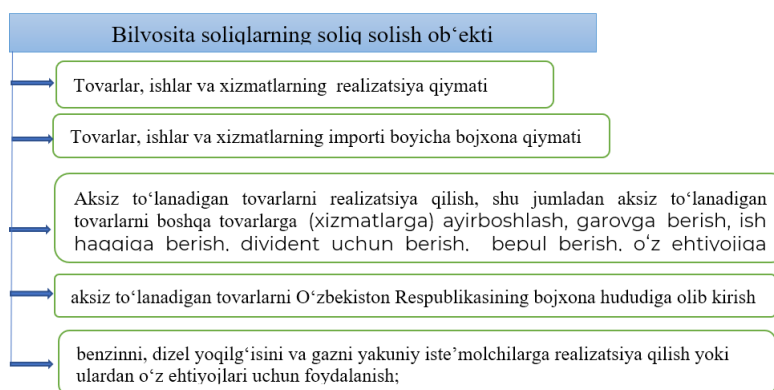
Bevosita soliq solish ob'ektlari -foyda yoki daromadlar, yuridik va jismoniy shaxslarning mol-mulki, foydalanilgan resurslar qiymati va boshqalar bo'lsa, bilvosita soliqlar obyekti - tovarlarning, ish va xizmatlarning qo'shilgan qiymati, muayyan tovarlar yoki xizmatlar qiymati va boshqa qonun bilan belgilangan obyektlar bo'lishi mumkin.

O'zbekistonda amal qilayotgan soliq qonunchiligiga muvofiq shakllangan bevosita soliqlarning obyekti quyida keltirilgan 1-rasmda batafsilroq namoyon bo'lgan (1-rasm).

1-rasm. Bevosita soliqlar obyektining tarkibi.

Bilvosita soliqlarning soliq solinadigan obyekti quyidagi 2-rasmda umumlashtirib berildi (2-rasm).

2-rasm. Bilvosita soliqlar obyektining tarkibi¹.

1 Muallif tomonidan tuzilgan.

Bevosita soliqlar bazasi -daromad, foyda, aylanma, resurslar hajmi va boshqalar bolsa, bilvosita soliqlarning bazasi – realizatsiya qilingan tovarlar, bajarilgan ishlar va ko'rsatilgan xizmatlarning qiymati bo'lib, olingan daromadga yoki foydaga emas, balki sotish aylanmalari qiymatiga bilvosita yuklangan ustama qo'shilgan qiyamat bo'ladi. Fikrimizcha, bilvosita soliqlarning hajmi aylanmalar qiymatiga bilvosita belgilangan ustama miqdoriga bog'liq bo'lsa-da, lekin ushbu ustamani belgilashda talab va taklif qonunidan kelib chiqib yondashish lozim. Chunki talab va taklif qonuni inobatga olinmasdan, yuqori stavka bilan bilvosita soliqni belgilanishi talabga nisbatan taklifning oshishiga, bozorda bilvosita soliqlar belgilangan tovarlar narxining qimmatlashuviga va ushbu tovarga nisbatan xaridorlarning kamayishiga sabab bo'ladi. Bunday hollarda xufiyona iqtisodiyot yuzaga kelib, bozordagi iste'molchilarning talabi bilvosita soliqlar belgilanmagan arzon tovarlar bilan qondirilishi mumkin. Shuning uchun, bilvosita soliqlarning undirilishini yaxshilash uchun bojxona intizomini mustahkamlash, soliq nazoratini kuchaytirish bilan bir qatorda, talab va taklif qonuniga binoan bilvosita soliqlarning belgilanishi – xufiyona iqtisodiyotni cheklaydi, deb hisoblaymiz. Xulosa qilib aytganda, bevosita soliqlar korxonalar va tashkilotlar faoliyatining moliyaviy yakuniga, olingan foydaning yoki mol- mulkning hajmiga bog'liq bo'lsa, bilvosita soliqlar esa moliyaviy natijaga, foydaning va mulkning hajmiga emas, balki bitim tuzilib, tovarlar, ish va xizmatlar realizatsiyasining amalga oshirilishiga bog'liqdir. Lekin bilvosita soliqlarning betarafliqini inkor etadigan iqtisodiy makon vujudga kelganda, bilvosita soliqlar ham korxonalarning daromadiga va moliyaviy natijasiga ta'sir qilishi mumkin.

Bizning nuqta nazarimizga ko'ra, bilvosita soliqlarning bazasi soliq solinadigan tovarlarning aylanmalari qiymatiga bilvosita belgilangan ustama miqdorga bog'liq bo'lib ko'rinsa—da, lekin aslida realizatsiya qilinayotgan tovarlarning talab va taklif mutanosibligiga bog'liqdir. Chunki tovarlarga talab kam va taklif ko'p bo'lsa, tovarlarning sotish bahosi tarkibida kiritilgan bilvosita soliq miqdori talab chegarasidan oshib ketishiga olib keladi. Natijada, xaridorlar bu tovarlarni sotib olishni rad etganligi bois, realizatsiya sodir bo'lmaydi va demakki, qo'shilgan qiymat ham yaratilmaydi. Shuning uchun, talab va taklif muvozanati inobatga olinmasdan, yuqori stavkada bilvosita soliqni belgilanishi talabga nisbatan taklifning oshishiga, bozorda bilvosita soliqlar belgilangan tovarlarning sotish bahosining qimmatlashuviga va ushbu tovarga nisbatan xaridorlarning kamayishiga sabab bo'ladi. Bilvosita soliqlar «so'zsiz ishlab chiqarilgan tovarlar va ko'rsatilgan xizmatlar qiymatini oshiradi va baho oshishi natijasida istemolni kamaytiradi»[7]. Shunda bo'lsada, bugungi ma'muriy nozarot iqtisodiy sharoitda bilvosita soliqlarning moliyaviy faoliyatga betaraflik xususiyati amal qilmayabdi. Chunki, iqtisodiyotga ma'muriy aralashuv inkor etilganda va bozor qonunlari shakllantirilganda, tadbirkorlikning erkin iqtisodiy makoni vujudga kelib, bevosita va bilvosita soliqlar solinadigan daromadlari progressiv ravishda o'sib boradi. Bu holat bevosita va bilvosita soliq solinadigan obyekt va bazani o'sishiga va demakki budjetga soliq tushumlarini o'sishiga olib keladi.

Bevosita soliqlar yangi yaratilgan qiymatni qayta taqsimlashda ishtirok etib, soliq to'lovchi daromadi yoki foydasining bir qismini tashkil etsa, bilvosita soliqlar - baho shakllanayotganda tovar qiymati ustiga qo'shimcha qo'yilib, iste'molchi daromadining bir qismini davlat byudjetiga to'playdi. Bilvosita soliqlar - milliy daromadni qayta taqsimlasa, bevosita soliqlar - taqsimlangan daromadni qayta taqsimlashda ishtirok etadi. Bunda bilvosita soliqlar asosan aholining daromadini qayta taqsimlaydi va muomaladagi tovar bilan himoyalangan ortiqcha pullarni yig'ishtirishda samara berib, pulning qadrsizlanishini kamaytirishda ijobiy o'rin tutadi. Bilvosita soliqlar nazariy jihatdan ayrim keng iste'mol tovarlariga belgilanishi natijasida yangi yaratilgan qiymatning aholi qo'lidagi bir qismini byudjetga to'playdi.

Bevosita va bilvosita soliqlar o'z mohiyatiga ko'ra, milliy daromadning bir qismi bo'lib, soliq to'lovchilar davlat va aholining uyg'un manfaatlar uchun o'z daromadlarining bir qismini bevosita va bilvosita tartibida umumxalq budjetiga yo'naltiradi. Bevosita va bilvosita soliqlarning buyudjatga to'lanishi soliq to'lovchilar zimmasiga yuklangan bo'lsa-da, bu soliqlar majburiylik va ixtiyorlik bilan bevosita yoki bilvosita mexanizmlari asosida byudjetga o'tkaziladi. Bevosita va bilvosita soliqlar majburiylik tamoyili asosida amal qilganligi bois, davlatning soliq nazorat organi soliq to'lashdan bo'yin tovlaganlarni jazolagani bois beg'arazlikni istisno etadi .

Bevosita va bilvosita soliqlar orqali byudjetga to'plangan mablag'lar davlatning ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, harbiy va boshqa zaruriy harajatlariga sarflanadigan moliyaviy resurslarni hosil qiladi. Amaldagi bevosita va bilvosita soliqlar davlat boshqaruv tuzilmasi bilan soliq to'lovchilarning ijtimoiy-iqrisodiy maqsadlarini nazarda tutgan holda farovonlikni taminlashga, zamonaviy hayotni yaxshilashga, istak hohishlarini qondirishga, insonlarning erkin faoliyat yuritishlariga va kelajak istiqbollari uchun ishonib yashashlariga xizmat qilishi lozim. Aksincha holatlarda, bevosita va bilvosita soliq to'lovlaridan bo'yin tovlaydiganlar, soliq solinadigan daromadlarni va boyliklarni hisobini to'g'ri yuritishdan qochadiganlar qatlami paydo bo'lishi mumkin. Bu holat yashirin iqtisodiyotni vujudga keltirib, budjet daromadlaridagi solikli tushumlarning barqaror tushushiga va kamayib borishiga sabab bo'ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, yangi O'zbekistonda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning yangi strategik yo'nalishlariga uyg'un holda bevosita va bilvosita soliqqa tortish mexanizmlarini yanada takomillashtirish lozim bo'lib, bu jarayonda quydagi xulosa va takliflarni beramiz:

- Soliqlar tizimi nafaqat nazariy va ilmiy, balki amaliy jihatdan ham bevosita va bilvosita soliqlar asosida guruhlanishi, shu jumladan, soliqlar bo'yicha tushumlarni rejalashtirish, hisobini yuritish va tadqiqot ishlanmalarini amalga oshirish jarayonida ham bevosita va bilvosita soliqlar guruhlari asosida qiyosiy tahlillarni amalga oshirish va baholash lozim. Bunda, resursga oid soliqlarni ham iqtisodiy mohiyati bo'yicha bevosita soliqlar tarkibida hisobga olinishi nazariy va ilmiy jihatdan to'g'ri bo'ladi.

-Islohotlarning strategiyasi mamlakat iqtisodiyotini yuqori bosqichga ko'tarish orqali odamlarning daromadlar toppish va faravon yashash darajasini yaxshilashga qaratiladi. Bu iqtisodiy strategiyaga erishishning eng qisqa va samarali yo'li bevosita va bilvosita soliq yengilliklari singdirilgan erkin bozor munosabatlarini shakllantirishdir;

-Mamlakat hayotining barcha jabhasida erkin bozor munosabatlari qaror topgan taqdirdagina amalga oshirilayotgan islohotlar, shu jumladan bevosita va bilvosita soliqqa tortishni optimallashtirish tadbirlari yuksak natijalarni keltiradi va rivojlangan demokratik fuqarolik jamiyatini barpo etishga xizmat qiladi;

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. <https://www.gutenberg.org/ebooks/61588>. A Treatise of Taxes and Contributions by Sir William Petty.
2. Смит А. Исследования о природе и причинах богатки народов.- М.: Эксмо, 2007.-357 с.
3. Под ред. В.Н.Фролова. Какая должна быть налоговая реформа в России. - Екатеринбург: Ассоциации «налоги России,» 1993. - 129 с.
4. Пансков В.Г. Налоги и налогообложение: Теория и практика. Учебник.-М.: Юрайт, 2021.-393 с.
5. Тўраев Ш.Ш. "Корхоналарда солиқ юкини оптималлаштириш масалалари." Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar (Economics and Innovative Technologies) ilmiy elektron jurnali, 3/2022 май-июнь, №00059, 378-385 б.
6. Islamkulov A.X. Byudjet daromadlarida bevosita soliqlar tushumi barqarorligini ta'minlash yo'llari. I.f.n. ilmiy darajasini olish uchun dissertatsiya avtoreferati. –Т.: ВМА, 2012.
7. Қодиров Б.Қ. Жаҳон инқирози шароитида бевосита ва билвосита солиқлар асосида ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантириш йўллари, Иқтисод ва молия / Экономика и финансы, – Toshkent: 2020, 3(135).
8. O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 30-dekabrda "O'zbekiston Respublikasi soliq Kodeksiga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi O'RQ-599-qonuni. <https://lex.uz/docs/4674902>

muhandislik

& iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100